

DURAZZO BEVÉTELE 1916-ban.¹

(Egy vázlattal.)

A *Hadtörténelem* I. évfolyamának 2. számában *Durazzo megtámadása* címmel, magyar fordításban jelent meg, Veith György osztrák ezredes, ismert katonai író tollából, a szóbanforgó esemény ismertetése.

A Hadtörténelmi Levéltár irodalmi csoportja, az akkor rendelkezésre állott adatok alapján, 9 pontra tagozott bíráló függelékben tárgyalta az eseményeket és hozzáfűzte, hogy a Durazzo megtámadása körüli harcok oly tanulságosak, hogy érdemes velük foglalkozni, azok homályos részleteit az igazsághoz és a valósághoz híven leplezetlenül felderíteni.

* * *

E célt szolgálni hivatott a következő tanulmány.

Miután a durazzói események részletes leírása az említett füzetben már megjelent, azok újból való felsorolása céltalan lenne, itt csak egy általános visszaemlékezést adhatunk, de a bíráló függelékkel bővebben kívánunk eszmecserét folytatni.

Mielőtt az egyes pontok megvitatását megkezdzenők, meg kell állapítanunk, hogy Durazzo bevétele kétségtelen fényes hadított volt.

Az 1915-iki orosz záróesemények, Szerbia teljes leverése, nyugaton az entente-hatalmak hiábavaló áttörési kísérletei és Gallipoli szégyennel teljes kiürítése után, az ellenség sehogy sem volt az elért eredménnyel megelégedve. Így 1915 decem-

¹ **Források:** *M. Schwarte*. Der grosse Krieg 1914—1918. Band V. Der österr.-ung. Krieg. — *Hadtörténelem*. I. évfolyam, 2. sz. — *Kronmayer-Veith*. Schlachten-Atlas der antiken Kriegsgeschichte. — *Von Seeckt*. Führung und Gefecht der verbundenen Waffen. D. V. Pl. Nr. 481. — *Revue militaire générale*. September 1921. — *Magyar hadtörténelmi levéltári anyag*: Cs. és kir. 63. gyaloghadosztályparancsnokság hadinaplója, 1916. február 21—28. — Cs. és kir. 20. népf. hegyidandár harcjelentése, 1916. február 21—28. — Tüzéresoport (Naményi—Konez-csoport) naplója, 1916. február 21—28. — *Szem- és fültanúk személyes benyomásai*.

ber elején Joffre, Haig, Alexejew és Cadorna Chantillyben összejöttek, hogy az 1916. évi haditervet megállapítsák s a hadsereg egyöntetű fellépését biztosítsák. Közösen abban állapodtak meg, hogy az egyidőben meginduló támadás megkezdését 1916 június közepére, mint legalkalmasabb időre, halasztják el.

A németek elébevágtak ennek a szándéknak s 1916 februárius 21-én megkezdik a verduni támadást.

Februárius 24-éről 25-ére virradó éjjel a franciák kritikus napja, ha akkor a németek nem olyan túlságosan óvatosak, bevehették volna Verdunt s talán minden másképp fordul.²

Mialatt az egész világ szeme lázasan lesi a nyugati harc-tér ezen fontos pontján lejátszódó ádáz küzdelmet, messze a távol délkeleten, Albániában, Durazzo bevétele érik s teszi nyilvánvalóvá az olasz kudarcot, Albániában küzdő hősiecsapatainkkal szemben. Európa figyelme egyszerre az eddig teljesen ismeretlen és új albániai harctérre terelődött.

* * *

Az események után öt évre megjelenik az előbb említett elismert katonai író hírében álló Veith műve, ehhez a dolgozathoz készül a bíráló hozzáfűzés. Az események akkori tiszti részesei — az egyik koronatanú, Farkas ezredes kivételével — az élők sorában vannak.

A tárgyalt dolgozat megjelenése óta sorra jelentkeztek az élő szem- és fültanuk, értékes adatokkal egészítve ki az eddig elmondottakat, kifejtve az elhangzott hozzáfűzéseket illetőleg különböző álláspontjaikat. Ez a körülmény teszi szükségessé, hogy tárgyunk ismét napirendre kerüljön s röviden felelevenítve a történeteket, a jövő számára immár maradandóbb megállapításokat eszközöljünk, vagyis létrejőjön az a biztos alap, amelyen a jövőben tovább lehet építeni.

Albánia földrajzi és katonai összefoglaló méltatása.

Albánia a legnehezebb európai harterek egyike. Mocsaras, erdős, embermagas tüskés bozótú, maláriás parti síkság egyrészt, másrészt többnyire zord, kietlen, járatlan hegyvidék.

A folyóknak a hegységben még „torrens“ („tarvíz“) jellege van, a síkságra érve azonban magas, meredek, omladozó partok között haladnak a tenger felé, nagy kiterjedésű árvízterületekkel szegélyezve.

Kivétel az Alessiótól délre torkolló Mat; ez mindvégig tarvíz marad. Albánia elemi csapásának is mondják. A Mat-

² *Revue militaire générale*, 1921. szept. füzeté.

tal vívott titáni küzdelmet 1916-ban a 63. gyaloghadosztályunk, ezzel a folyóval gyűlt meg már a baja a hatalmas Macedóniai Fülöpnek is 213-ban Krisztus előtt, amidőn Lissos (Alessio) városát nagy áldozatok árán meghódította.

Az 1916-i első albán hadműveletek idején esős évszak volt, heves, hirtelen keletkező, nagyon bővizű felhőszakadásokkal, melyek a különben gyéren folydogáló vízereket rövid percek alatt vad, rohanó, mindent elsöprő vízáradatokká varázsolták.

Az utak, ha azokat egyáltalában annak lehetett nevezni, javarészt elhanyagolt állapotban voltak, mély agyagos sárral telítve; végkimerülésig igénybe vettek embert, állatot egyaránt.

A mellékterepre való letérés az utakról néhol alig volt lehetséges, nagykiterjedésű lápos, erdős, mocsaras felületek a mozgást, a látást és harcot előre nem látott módon lényegesen befolyásolták.

A helyszínen alig található élelem, a lakosság többnyire maga is szűkös viszonyok között él. A csapatok feltétlen pótlásra szorultak. A mindennapi száraz kenyértől az utolsó patkószegig mindent a hátországból, a messze távolból kellett előteremteni.

Javarészt megbízhatatlan lakossággal lakott, sívár területeken visz keresztül az útnak nevezett sárvonal.

Az albánok annakidején többnyire hadseregünk pártján állottak. Kiválóak a bandaharcokban, igen jó felderítők, egyébként kiszámíthatatlanok. Feltétlen megbízhatóak a női becsület megvédésében és a vendégjog megtartásában, azonban született kalmárok minden egyéb téren.

Ha az albán viszonyokat katonai szempontból vizsgáljuk, arra a következtetésre jutunk, hogy ez az ország csakis mint átvonuló terület jöhet számításba, hadműveletek viselésére azonban teljesen alkalmatlan. A felsőbb vezetésnek teljes önállósággal kell alparancsnokait felruháznia, nemcsak a harcászati vezetés szempontjából, hanem a felszerelés, ellátás, lövészerpótlás, egészségügyi szolgálat s egyéb fontos gondoskodás tekintetében is.

A hadvezetésnek minden eshetőséggel, így minden ma kiadott s a legalaposabb megfontolás után létrejött parancsnak holnapi végrehajthatatlanságával is, okvetlen számolnia kell. Napirenden vannak az előre nem látott körülmények, megbízható térképanyag hiánya, akadályok, romboló eső- és hózivatarok, a felderítés és biztosítás nagy nehézségei, a malária gyilkos s hirtelen jelentkező befolyása, mindmegannyi testi, fizikai és természeti akadály. (Locus resistentiae minoris.)

Az alárendelt tisztnek és legénységnek válogatottnak kell lennie, nagy lelki erők rugóinak kell bennük működniök, hogy e sok nélkülözéssel, leselkedő halállal, bátran szembe nézzenek. Mindenkinék ismernie kell az albánok belső szokásait, életmódját, jó és rossz tulajdonságait, ismernie kell a vérbosszú indító okait és évszázados hagyományait.

A katona lehetőleg önálló cselekvésre legyen képesítve, érzéke helyes legyen s a hegyi háború nehézségeit és harcmodorát ismerje. Igen nagy hadtápcsapatra van szükség, s így aránylag kis létszám jut a harcoló állományra.

E felsorolt röpkén kiragadott körülmények nem új keletűek, már az ókori írók megkapó lendülettel ecsetelik a római légiók emberfeletti küzdelmeit ezen a mostoha területen, amikor agyonfáradtan pihen a halálraszánt gladiátor egy poggyászdarabon, mely az út agyagos sarában süllyedt el valamikor, maga alá temetve cipelő vazallusait.

A viszonyok azonban nagyjában ma sem változtak meg, legfeljebb a modern haditechnika vívmányai folytán inkább megnehezültek. Az utak közül ma is inkább azok használhatók, amelyeket sokszáz évvel ezelőtt a római légiók építettek.

A felsoroltak után kérdés, mennyiben lehet a vezetőséget látszólagos hibákért okolni, vagy a történetekért bárkit is szemrehányással illetni.

Az események rövid összefoglalása.

1916 januárius 16-án a 3. hadseregparancsnokság a Montenegroban működő XIX. (Trollmann)-hadtestnek parancsot adott, hogy egy 2 zászlóaljból és 1 hegyi ütegből álló különítményt irányítson előre Virpazaron át Štari-Bar felé. Feladata lesz Skutarit meglepetésszerűen elfoglalni, s onnan Alession és S. Giovanni di Meduán át előnyomulni.

A hadtestnek ugyanakkor, a már tervbevett déltiroli előretörés céljaira, csapatokat kellett átirányítania az olasz hatérrre is.

A fenti különítmény előreküldésére az akkor Budua-Ljubotin területén állott cs. és kir. 63. (Sorsich)-hadosztály³ kapta a parancsot. Ez a kis csoport, Krammer alezredes parancsnoksága alatt, már januárius 23-án harc nélkül elérte Skutarit, majd menetét folytatva, januárius 28-án elfoglalta Alessiót és S. Giovanni di Meduát. Krammert a XIX. hadtest parancsára a Sorsich-csoport követte egy-egy napi menetre a 210., 211. népfölkelő, 20. és 14. népfölkelő hegyi dandárral.

³ 210. és 211. népf. dandár magyar csapatai.

A Mat-folyóhoz érve, kezdődött a természeti erőkkal való makacs küzdelem. Itt minden csapatoszlopnak, élelmi vagy lövészerlépcsőnek ki kellett küzdenie az átkelést; csak 1917. év őszén készült el egy megbízható átjáró.

Az első lövések a Kruja-Ismi vonalában estek a visszavonuló szerbek töredékei részéről, az ellenállás azonban mi-

hamar megtört és csapataink már februárius 9-én megszállták Tiranát.

Ezalatt a Krammer-különítmény és az időközben felzárkózott 211. népfelkelő dandár Durazzo ellen fordultak és elfoglalták a város előtti Ljumi-Tirana- és Arsen-folyó közötti környékmagaslatokat, melyekről egy erős olasz ellentámadást könnyűszerrel visszavertek.

Az ellenség félköralakban szállotta meg a Durazzo előtti terepet.

Guerrini tábornok, az olasz erők parancsnoka, februárius 15-én engedélyt kért Rómából Durazzo kiürítésére, elhatározását azonban még februárius 17-én megmásította s további ellenállásra készült.

A XIX. hadtestparancsnokság eredetileg nem számolt egy komoly támadás eshetőségével s februárius 18-án elrendelte csapataink támadását. A 63. hadosztályparancsnokság azonban helyesen és idejekorán felismerte a helyzetet s javaslatot tett arra, hogy a kezdet időpontját elhalasszák, amíg a rendelkezésre álló csapatok⁴ beérkeznek.

Ekkor szerzett tudomást a tescheni hadseregfőparancsnokság az olasz terv megváltoztatásáról s jóváhagyta a hadosztályparancsnokság javaslatát, a támadás megkezdését februárius 21-ére halasztva el.

Sajnos, ezt a határidőt se lehetett, az előre nem várt akadályok miatt, betartani s így a támadás februárius 23-ára halasztatott el.

Az erők csoportosítása februárius 23-án a következő volt:

Cs. és kir. 63. gyaloghadosztály:

Hadosztályparancsnok: Sorsich Béla altábornagy.

Vezérkari főnök: Kerekes József őrnagy.

Tüzérparancsnok: Naményi-Koncz Viktor őrnagy.

Beosztva: Désán Benő százados.

210. Jurisevic népfőkelő dandár

211. Lőrinczy " "

20. Farkas " "

14. Conrad hegyi dandár

Krammer-különítmény

Zloch-különítmény

Hassler albán-csoport.

21¹/₂ zászlóalj,
2 határvédő század,
8¹/₂ hegyi ágyúsüteg.

Olasz haderők:

Savona-dandár (3 zászlóalj),

15. gyalogezred (3 zászlóalj),

16. gyalogezred (3 zászlóalj),

86. gyalogezred I. zászlóalja,

159. miliz-zászlóalj.

⁴ 20. népf. gyalogdandár, Zloch-különítmény, 210. dandár.

A váratlanul megáradt Arsen keresztelte a hadosztályparancsnokságnak eredeti tervét, tudniillik, hogy a főtámadást a Lőrinczy-csoporttal hajtsa végre, ettől természetesen elállott, mert nyilvánvalóvá lett, hogy a döntést a déli szárnyon harcoló Farkas-csoportnak kell kivívnia.

A Farkas-csoport igen nehezen járható terepen, néhol embermagasságú tüskés, mocsaras bozótban, nagy nélkülözések közepette, sikeresen hajtotta végre feladatát, a hadosztályparancsnokság parancsa szerint, azonban a Knetá-híd előtt kénytelen volt megállani s a Rezbul—Sinavlas közötti magaslatoat megszállni.

Időközben a beérkezett 14. hegyi dandár részeit is, Juri-sevic alezredes parancsnoksága alá rendelték.

Az olaszok sietve ürítették ki a várost, s azt februárius 26-án, az esthomály leple alatt, végképen elhagyták.

17 tiszt, 742 főnyi legénység, 34 ágyú, 12.000 kézi lövőfegyver, sok lövészer és többnapos élelmikészlet került a hős támadók kezébe. Körülbelül 1000 lovat pusztítottak el a helyszínen az olaszok; halottakban és sebesültekben is érzékeny volt a veszteségük.

Saját csapataink élei, északon a Jurisevic-csoport határ vadászai, majd a déli Farkas-csoport részéről a dandárvezérkari tiszt (Thour Zdenko százados) egy távbeszélő-járőrrel a Knetát átúszva, még aznap éjjel bevonultak a városba.

Bíráló hozzáfűzések megbeszélése.

1. ponthoz: Az 1921 augusztus havában megjelent bíráló hozzáfűzés kimondja, hogy a XIX. hadtestparancsnokság „elfogultan“ ítélte meg a helyzetet, mert feltételezte az olaszról, hogy Durazzót ki fogja üríteni, ennél fogva hadműveletileg nem egy rendszeres támadással, hanem csupán a biztosra vett kiürítés megzavarásával, számolt.

A hadtestparancsnokságot itt az akkori együttes helyzet megítélése után, talán nem illeti meg ez a szemrehányás, mert az elfogott olasz rádiójelentésen kívül, melyben Durazzo parancsnoka engedélyt kér a kiürítésre, a szerb visszavonulástól is arra lehetett következtetni, hogy az ellenség Albániában további szívós ellentállást nem tud, vagy nem akar kifejtteni. Guerrini tábornok bizonyára csak személyes helyi érdemeket akart szerezni s pillanatnyi taktikai sikereket elérni. Ennek feltételezése azonban nem tartozik a megítélés keretébe.

A körülmények folytán meg kellett kísérelni csapataink gyors előretolását s az olaszok idejekorán való elérését. Erre erkölcsi s anyagi szempontok készítették hadvezetőségünket.

Az albánoknak, hogy bizalmukat megnyerjük, gyorsan számottevő sikert kellett mutatnunk, melyet nem volt szabad egy gondosan előkészített támadás időrabló előmunkálataival esetleg elszalasztani. A XIX. hadtestparancsnokság fenti elhatározása inkább egy ügyes kelepcének nevezhető, melybe az ellenfél beleesett. Ha az olasz idejekorán mindent hajóra rak s az utolsó töltényig mindent elvisz, hol maradt volna az anyagi siker?

A végrehajtás sikerült, a kiürítést sietve, tetemes áldozatok árán, fegyvereink nyomása alatt, mégis végre kellett hajtani.

Az eredeti hozzáfűzés szavait idézve: „az elengedhetetlen erkölcsi és fizikai erő fenntartásához szükséges eszközök megfelelő beszerzése és irányítása sok időt, talán heteket vett volna igénybe, ezzel könnyen el lehetett volna mulasztani a kínáló alkalmat“.

Ezzel körülbelül minden meg van mondva.

2. *ponthoz*: A hozzáfűzés 2. pontja felveti azt a kérdést, vajjon a 63. hadosztályparancsnokság miért nem csoportosította támadó főerejét már kezdettől fogva a déli szárnyon, az Arsen és a tenger között, amikor ennek a területnek súlyos elhanyagolását felismerve, ott nagyobb erővel való támadás szükségét a hadtestparancsnoksággal szemben is hangsúlyozta?

E körülményből a bíráló ismét azt következtette, hogy a hadosztályparancsnokság a „támadást hiányosan készítette elő“.

Az akkori események újbóli áttanulmányozása alapján arra lehet következtetni, hogy a hadosztályparancsnokság mindenekelőtt indokoltan járt el, amikor eredeti feladatának nehézségeit látva, komoly támadás szükségességével számolt s erről, valamint a már fentemlített körülményekről, előljáró hadtestparancsnokságának jelentést tett. Az sem kifogásolható, hogy a hadtestparancsnokság eredeti parancsát sem hagyta figyelmen kívül, s az alárendelt erőket kezdetben úgy csoportosította, hogy a támadás a leg rövidebb vonalon, Bazar-Sjak főiránnyal is, végrehajtható legyen.

Ezt a körülményt nem írhatjuk a támadás hiányos előkészítésének rovására.

3. *ponthoz*: A hozzáfűzés 3. pontja annak megállapítását tartja fontosnak, hogy a 63. hadosztályparancsnokság miért nem számolt az Arsen-folyón való átkelés lehetetlenségével, midőn Jurisevic alezredes csoportjánál már kora délelőtt folyamán meghiusult az első átkelőkísérlet?

Erre a pontra feleletet a megelőző földrajzi méltatás ad, — sok minden kiszámíthatatlan és előre nem látható. Ismerve az Arsen-folyó természetrajzát, az is előfordulhat, hogy torkolatánál, illetve Ruskuli környékén, még feltétlen akadály, míg a Bazar-Sjak környékén már átgázolható. A kísérletnek meg kellett történnie. A felsőbb vezetésnek néha a gyors siker érdekében kockáztatni is kell valamit s ez ebben az esetben megokoltnak látszott.

A hozzáfűzés ebben a pontban a hadosztályparancsnokság tartózkodási helyével, illetve a harc alatti magatartásával is foglalkozik. Hogy Preza község kissé messze volt az arcvonaltól mögött, ez az első pillanatra feltűnik, kérdés azonban, hol lett volna célszerűbb az álláspontot megválasztani, eltekintve attól, hogy a hadosztályparancsnok a harc alatt valóban nem Prezán, hanem valóban a Vorrától nyugatra levő magaslaton tartózkodott? Kérdés azonban, hogy hol lett volna célszerűbb az álláspontot megválasztani? Már a bevezetésben hangsúlyoztam, hogy az alparancsnokokat a legnagyobbfokú önállósággal kell az ilyen terepen felruházni, mert enélkül hegyi háborút el se lehet képzelni. A felsőbb parancsnok személyes befolyása csak igen kis körre terjedhet ki, nagyobb harcászati egységek vezetése a harc folyamán, felsőbb parancsnokok részéről, csak igen kivételes esetben lesz lehetséges.

Harcászati szempontból tehát nem lényeges, hogy a hadosztályparancsnok valamivel közelebb vagy távolabb áll-e. A hadműveleti vezetés folytonosságában pedig nem esett említésreméltó csorba. Nem a vezetésen múltott, hogy Durazzo nem került hamarabb a kezünkbe. Ismerve az albán terep különleges voltát, talán célszerűbb volt, hogy a felsőbb parancsnokság az adott esetben hátrább választotta meg álláspontját. Feltéve, hogy az olaszok egy ellentámadást intéznek Bazar-Sjak környékén, még balsiker esetén is sokkal jobb a prezai álláspont, mint például Sefere vidéke a déli csoport körzetében, vagy más elszigetelten elől fekvő, nehezen megközelíthető pont, ahonnan Tirana vagy a hadtest felé minden összeköttetés megakadhat s az áttekintés kérdéses. Hogy képzelhető el ezen a terepen az egyes csoportok összeköttetése egy elszigetelt állásponttal? Ezenkívül a felsőbb vezetés legfőbb gondjának a hegyi háborúban oda kell terelődnie, hogy elől harcoló csapatait élelemmel, lövészerrel, egyéb szükséges hadianyaggal ellássa, ezt pedig csakis akkor eszközölheti, ha a pótlási fővonal mentén működik és minden kis esemény nincs reá kihatással. Amint a támadás Bazar-Sjaknál tért nyert, a hadosztályparancsnokság úgysis haladéktalanul előretolta álláspontját.

Végül, amidőn a hadosztályparancsnokság Prezát választotta, alárendelt csapatai még nem érkeztek be teljes számmal a harcterületre, s például a 14. hegyi dandár még menetben volt Preza felé.

Az új német szabályzat a felsőbb parancsnokok tartózkodási helyéről azt mondja, hogy kívánatos, hogy azok csapataik körzetében legyenek, majd hozzáfűzi, hogy a magasabb parancsnok mindig meg legyen található. Sokoldalú elfoglaltságának sikeres lebonyolítása nyugalmat kíván, ezért álláspontjának bizonyos állandósága szükséges. A helyes együttműködés, még egy gyorsan lezajló mozgóharcban is, csakis az összeköttetések megfelelő berendezése mellett biztosítható.

E nézőpontokból bírálva el Prezát, talán hasonló viszonyok között, ma is csak Preza mellett döntenénk, már csak azért is, mert az ottani templomtoronyból nagyszerű kilátás nyílt az egész támadási terepre s magára Durazzo városára.

Elhangzik e pontban még az a kifogás is, hogy miért nem gondoskodott a hadosztályparancsnokság kellő átkelőanyag-ról, hogy az Arsenen való átjutás akadályokba ne ütközzék. Erre könnyű a választ megadni: a hadosztályparancsnokság, mint ez az anyagi helyzetből kiviláglik, még a szükséges lövészerrel, élelemmel se tudta csapatait ellátni, hisz a tarackos ütegeknek előrevonszolása még ma is, talán a világháború legnagyobb fizikai teljesítményeinek egyike. A hadianyagnak sürgős idejekorai előretolása ebben az évszakban, ilyen útviszonyok mellett, alig képzelhető el, de műszaki csapat sem állott rendelkezésre, anélkül pedig esetleges pótanyag gyors alkalmazása szinte lehetetlen. Az adott viszonyok között a felsőbb vezetésnek mulasztást felróni alig lehet. Itt különben a kritika a bíráló hozzáfűzés végén megjegyzi, hogy a természeti erők hatalmával szemben az emberi képesség, az ő gyarló rögtönzéseivel, többnyire tehetetlenül áll.

4. *ponthoz*: Nagyon helyes volt, hogy Hässler százados, aki a legszélső balszárnyon a tengerpart mentén harcolt albánjaival, már februárius 23-án kora hajnalban, az elrendelt tüzérségi előkészítés előtt támadta meg az olasz állásokat, még pedig teljes sikerrel.

Igaz, a hadosztályparancsnokság ezt külön nem rendelte el, amit azonban nem róhatunk fel hibául, mert a Hässler-csoport a Farkas-dandár kötelékéhez tartozott s így természetes, hogy vele közvetlenül nem intézkedett.

Hogy közvetve nem tette, arra is meglehettek az okai.

A hadosztályparancsnokság esetleg jobban ismerhette albánjait, mert igaz, hogy a rajtaütés sikerült. De mi történt azután? Veith ezt írja: „az albánok az állás megrohanása után

többször rabolva, elszéledtek, úgyannyira, hogy a csoport a következő napokon már semmiféle szerepet nem játszott“.

A gyakorlat tehát azt mutatta, hogy a 63. Sorsich-hadosztályparancsnokság jól értékelte albánjait; ezek működéséhez vérmes reményeket fűzni nem lehetett.

5. *ponthoz*: A hozzáfűzés 5. pontja azt mondja, hogy itt ismét találkozunk azzal a gyakorlatban jólismert jelenséggel, hogy valamit parancsolunk, ami azonban a csapatok akkori állapotában és a fennforgó viszonyok között lehetetlennek bizonyul.

Ez a pont látszólag a hadosztályparancsnokság üldözést-szabályozó parancsára vonatkozik.

Veith a februárius 23-iki eseményekkel kapcsolatban azt írja, hogy a „februárius 23-ika teljes eredménnyel járt, tudniillik az egész ellenséges főállás elfoglalásával végződött“. Kétségtelen, hogy az olaszok a védelemre berendezett Arapaj—Rezbul—Sinavlas-vonalon újabb ellentállást szándékoztak kifejteni, ezt azonban a déli csoportnak erélyes előnyomulása lehetetlenné tette s így az ellenség a durazzói félszigetre szorult. A támadók gyalogsága ugyan nem nyomulhatott a terep és lagunák miatt üldözésre előre, azt azonban az olasz nem tudta megakadályozni, hogy tüzérsgünk a városból és kikötőből a legelőnyösebb távolságban állást ne foglalhasson s mindkettőt hatásos tűzbe ne fogja, ami az elhanyagolt kikötő rendezetlen viszonyai mellett, még érezhetőbbé vált.

Azért, hogy a Lőrinczy-csoport a hirtelen megáradt Arsen miatt nem tudott tért nyerni, illetve a hadosztályparancsnokság parancsának azonnal eleget tenni, se az egyik, se a másik nem okolható.

6. *ponthoz*: Ez a hozzáfűzés a vezetés feltételének mondja ki a türelmet, nyugalmat s a parancsnoknak az alája rendelt csapatokba vetett bizalmát.

E három említett tényező minden bizonnyal nagy szerepet játszik a hadvezetés művészetében s lényeges kelléke a sikernek.

Az adott esetben azonban legfeljebb a XIX. hadtestparancsnokság látszólagos türelmetlenségéről beszélhetünk. A 63. hadosztályparancsnokságot pedig talán ezen a téren sem illetheti meg a szemrehányás, miután a támadás mielőbbi gyors végrehajtása, amint már említettem, a dolog természetében rejlett.

Itt említés esik arról is, hogy hibának mondható, hogy a támadást minden csoportnál elrendelték.

Ez azonban teljesen megokoltnak látszik, mert az olaszoknak minden ponton való nyugtalanítása a felsőbb vezetés

érdeke volt: ezt pedig csak általános támadóparanccsal lehetett az adott esetben, a fennálló viszonyok között, elérni. Feltehető-e az olaszokról, hogy nem voltak csapataink összetételéről, erőállapotáról kellően tájékozva, meg lehetett-e az olasz hadvezetőséget hadászatiilag lepni? Aligha. Egy körülmény azonban meglephette őket, csapataink határtalan vitézsége, bámulatos teljesítőképessége, igen jól vezetett és hatékony tüzérésünk, s ezért siettették annyira a kiürítést.

Az is egész biztosra vehető, hogy az elrendelt támadásnak a tájékozott ellenféllel szemben, tüzérési előkészítés nélkül hasonló eredménye nem lett volna, ennél fogva az az állítás, mintha tüzérési előkészítés nélkül több eredményt lehetett volna a 23-iki támadás napján elérni, nem helytálló.

Eppen ellenkezően, a teljesen elcsigázott, éhező, átfázott támadó csoportoknak szükségük volt erre az erkölcsi támogatásra, a tüzelőkészítésre, az ellenség előzetes megfélemlítésére. A szem- és fültanuk egybehangzó kijelentése szerint rendelkezésre álló csekély tüzérésünk⁵ igen jól működött, gyalogságunk teljesen megbízott benne, hisz a lovцени események fényesen igazolták ezt a feltevést.

7. *ponthoz*: Itt a hozzáfűzés azzal a kérdéssel járul olvasóihoz: nem lehetett volna-e februárius 24-én reggel az ellenség meglepetését az éppen kéznél levő tüzérési erővel a kétségbeesésig fokozni, az ellenséget ily módon elhamarkodott elhatározásokra, vagy megkésett intézkedésekre kényszeríteni, minek folytán Durazzo kiürítése elé még nagyobb akadályok gördültek volna?

A hozzáfűzés itt megemlíti, hogy erre a célra csak a 21/3. hegyi ágyúsüteg állott volna rendelkezésre, de ez sem volt még állásban.

Ezzel, az állásban még nem levő, lövegenkint néhány lövéssel rendelkező, szerény hegyi üteggel, az akkori tüzercsoportparancsnok kijelentése szerint, nehéz lett volna nagy meglepetést rögtönözni, illetve döntő hatást kieroszakolni.

Feltéve azonban, hogy ez a hegyi üteg kilövi néhány lövését s ezzel pillanatnyi pánikot idézett volna elő, mi történt volna azután? Az olaszok mihamar rájöttek volna, hogy nincs több lövészer, ami végeredményben sokkal rosszabb lett volna a hallgatásnál.

Természetes, hogy ezzel nem akarjuk a meglepetésben rejlő lélektani s az abból folyó rendkívüli hatások jelentőségét kicsinyíteni.

⁵ Naményi tüzercsoport.

8. *ponthoz*: a hozzáfűzés az alábbiakat mondja:

„A biztos jelen sikerét nem lehet feláldozni egy képzeletbeli bizonytalan jövőért, melyet aggodalmaskodásból rendszertint sötétben látunk.“

Ezeket azért említi meg a bíráló, mert felteszi a kérdést, hogy vajjon nem lehetett volna-e az ellenség hajóraszállítását megzavarni akaró tüzérségi rajtaütést, egy a hídra irányuló gyalogsági támadással kiegészíteni?

Ha meghallgatjuk a szem- és fültanukat, úgy az adott esetben mindenről beszélhetünk, csak e támadás biztos sikerének előreláthatóságáról nem. A bíráló szerint azon a ponton arról lett volna szó, hogy az átkelést egy végsőkig elszánt ellenséggel szemben annak közvetlen hatalmas tűzhatása alatt erőszakoljuk ki. Bátran állíthatjuk, hogy ez a támadás a biztos siker helyett, a legszomorúbb kudarcral végződött volna. A déli csoport parancsnoka úgysis mindent elkövetett a siker érdekében, többet tenni emberileg egyáltalában nem lehetett. A tüzérségi tűz megnyitására vonatkozó fejtegetés is gondosan megvizsgálandó, mert itt minden egyes lövésnek találnia kellett.

Szükséges ismételten hangsúlyozni, hogy Farkas ezredes általánosan ismert nagy ambíciójánál s erélyénél fogva, mindent elkövetett, hogy a rendelkezésre álló szerény eszközökkel a végcél elérére. Fentnevezett kérte az előljáró hadosztályparancsnokságtól a beérkező idegen Lőrinczy-harcegegyesek alárendelését, s erre az engedély szó nélkül meg is érkezett. Ez az eljárás bírálat tárgya nem lehet, mert ezáltal idő a jelen esetben csakugyan nem veszett el.

9. *ponthoz*: A bírálat az előző pontban már felemlített körülményekkel foglalkozik s összefoglalásként a többi között azt mondja: „Mintha mesterségesen akarták volna a támadás idejét kitolni“ stb., továbbá: „látjuk mindebből, hogy az a feltevés, mely szerint a támadást a kéznél levő erővel 24-én délelben, a tüzérségi tűzzel való rajtaütés hatása alatt, végrehajtani célszerű lett volna: talán nem egészen alaptalan“.

Feltehető a kérdés: hogy mindez mily körülményekből látható? Előbbi abból-e, hogy az ellenséges flotta megerősödött, vagy talán az utóbbi abból, hogy Farkas ezredes legénységével edző, a lagunán való átgázolást előkészítő, gyakorlatokat végeztetett? Miért nem támadott már egy nappal előbb a Farkas-csoport a Kneta hídján át, miért készült elő a támadásra? Erre a jelenvoltak azt állítják, hogy az emberi szervezet nem lehetett a végletekig próbára tenni, se a 20. dandár, se a Lőrinczy-csoport emberei nem lettek volna képesek, az előző napi mérhetetlen harei fáradoalmak után, különösen

megfelelő előkészítés nélkül, a legnagyobb véráldozatok árán se, nagyobb eredményt felmutatni. Ezzel számolt a vezetés is.

Az itt alkalmazott *szélmalomharc* kifejezés talán nem állja meg a helyét, ez minden lehetett, éppen csak szélmalomharc nem, hisz végeredményben az olasz kénytelen volt Durazzót, nagy anyagi és véráldozat árán, sietve kiüríteni. Vezetőink és csapataink egyaránt megtették kötelességüket, tetteikhez tehát ily kritikai hozzáfűzés nem fér.

Befejezés.

A durazzói események áttanulmányozása, a viszonyok mai tisztább képe, előtérbe állítja azt a kívánalmat, hogy különösen a kedvezőtlen bírálat lehetőleg csak akkor lásson napvilágot, ha minden félreértést kizárva bebizonyosodott az, hogy hibák valóban történtek, s ezek megvilágítása, illetve a tanulság leszűrése, már időszerű.

Azonban minden tévedés jóvátehető és orvosolható. Ez a kritikai visszaemlékezés is azt a célt szolgálja, hogy igazságot tegyen s kerülve minden személyeskedő élt, megközelítse a történelmi igazságot.

Meleg elismeréssel kell adóznunk emellett Durazzo első kritikai feldolgozójának, aki az akkori hiányos, egyoldalú adatok alapján, főleg a csapat és a nevelés fontos érdekeit szem előtt tartva, nagy fáradtsággal s ideális lelki eszmekörrel építette fel bíráló hozzáfűzéseit.

A kritikai visszaemlékezés folyamán felmerült még számos nyílt kérdés, érdekes harcászati jelenség, a felderítés, biztosítás, összeköttetés és harc egy-egy érdekes mozaikja, ezekre azonban e szerény dolgozat keretében kitérni nem lehetett.

Durazzo bevétele azonban minden bizonnyal színtiszta lap titáni harcaink anyakönyvében.

Rendkívüli erkölcsi és testi nélkülözéseken kellett embe-reinknek, vezetőinknek, átvergődniök, amíg ezt a nevezetes sikert elérhették. Hajtsuk meg előttük is az elismerés zászlaját!

Dr. Rákosi György.